

Sărbătoarea de Sânziene la aromâni

Tayiani

Încă din zorii umanității, omul a fost stăpânit de dorința profundă de a înțelege și a se integra în armonia și ordinea naturii, asumându-și un model de existență totală, manifestată plenar prin conectarea sa la două tipuri de realități distincte: una obiectivă, vie, concretă și palpabilă, stăpânită, în

limitele ei, de simțuri și rațiune, și cea transcendentală, subtilă și încărcată de semne și mesaje, purtătoare de sens și de cunoaștere ontologică. Tulburat de ritmicitatea cosmică, surprins profund de regenerarea anuală a energiilor vitale ale naturii și uimit de felul în care propria existență intra în cadență cu *ritmul*

cosmic, omul societății arhaice și-a construit, dezvoltat și rafinat, într-un efort de conservare existențială, propriile modalități de adecvare și de racordare la disponibilitățile de manifestare ale fenomenelor mediului înconjurător.

Sărbătoare a verii, celebrată într-un moment temporal special (în preajma celei mai lungi zile din an) și marcată de o explozie a forțelor și energiilor vitale ale naturii, când ciclul vegetațional își atinge pragul de maximă potențialitate, Sânzienele corespund, în viziunea tradițională, cu un timp al reînnoirii, dublat de cel al certitudinii unei existențe autentice, ce oferea șansa individului de a trece din durată temporală a vieții în timpul sacru al sărbătorii.

Sărbătoare cu dată fixă, obiceiul de Sânziene sau Drăgaică se celebrează pe data de 24 iunie la numeroase populații din arealul european. În spațiul românesc nord-dunărean, această sărbătoare

prezintă o diferențiere terminologică ce acoperă două arii culturale relativ distincte, astfel că în Banat, Crișana, Maramureș, Oltenia, Moldova, nord-vestul Munteniei, obiceiul este cunoscut cu numele de Sânziene (cu o etimologie latină), în vreme ce în partea sudică a țării, Muntenia, județul Olt, Dobrogea, sudul Moldovei, se înregistrează sub denumirea de Drăgaică (din bg. *dragaika*).

În universul mental al lumii tradiționale, sânzienele erau considerate entități feminine justițiare și ambivalente, personificate sub chipul unor fecioare de o frumusețe răpitoare ce străbăteau văzduhul, asigurând holdelor și țarinelor rod și belșug,

și, totodată, aducând oamenilor sănătate și bunăstare în gospodării sau, dimpotrivă, devenind agresive și distrugătoare față de cei ce încălcau anumite interdicții legate de sărbătorirea lor. De asemenea, în ceea ce privește terminologia obiceiului, cu o largă utilizare în numeroase secvențe ritologice ale obiceiului, apare planta erbacee cu flori albe sau galbene (*Callium verum*), frumos mirositoare, din familia *Rubiaceae*, ce înflorește în noaptea de 23-24 iunie și poartă numele de *floare de sânziene*. În aceeași zi, creștinii ortodocși prăznuiesc o sărbătoare religioasă importantă și marcată cu cruce roșie în calendar, cea a Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, numit și Înaintemergătorul, ultimul reprezentant al Legii Vechiului

Testament și vestitorul lumii celei noi, a cărui naștere fusese fixată, conform textelor canonice (Evangelhia lui Luca), cu șase luni înaintea lui Iisus.

Sărbătoarea, celebrată de aromâni cu numele *Tayiani* (cuvântul derivă din grecescul *Ayiu Iani*, Sfântul Ion), se desfășoară într-un context temporal fix (23/24 iunie) și însumează mai multe secvențe ritual-ceremoniale ce trimit la straturi de cultură populară veche, ce încifrează profunde semnificații și sensuri ontologice. Prezintă variabile de ritual, cu o desfășurare amplă pe întregul areal balcanic locuit de comunitățile de aromâni (nordul Greciei, sudul Albaniei, Bulgaria, Republica Macedoniei de Nord),

obiceiul *Tayiani* rămâne stabil atât în ceea ce privește configurarea elementelor sale structurale, cât și la nivelul funcționalității și coerenței mesajelor transmise.

Cunoscut în unele zone sub numele de „împodobitul găleții”, obiceiul încorporează numeroase acte, practici și procedee rituale plurifuncționale, unele dominant apotropaice, profilactice și de divinație, altele cu o puternică încărcătură erotică, încadrate unui vast complex de magie premaritală. Ampla desfășurare rito-ceremonială pivotază în jurul a două secvențe semnificative în sintaxa obiceiului: împodobitul găleții (ar. *ghium*) și împletitul cununii (ar. *curuna*), ipostazieri ale

unor elemente fundamentale ale vieții – apa și vegetalul –, ce sunt însoțite de un cortegiu de acțiuni rituale (împodobitul, jucatul, păzitul și desfăcutul găleții, împletitul cununii etc), menite să capteze și să stimuleze forțele vitale benefice, sau, dimpotrivă, să contracareze și să protejeze comunitatea de energiile negative, active în acest timp al sărbătorii.

În lumea satului tradițional, o primă secvență în scenariul obiceiului îl constituia practica magică a culegerii plantelor cu virtuți curative de către grupuri de femei (fete nemăritate, tinere neveste și femei mature, adesea, în număr impar), ce se conformau unor uzanțe și prescripții tempo-spațiale impuse

Culesul florilor de Sânziene, sat Camena, com. Baia, jud. Tulcea, A.I.E.F., fotografie de C. Breazna, 23 iunie 1979.

de ritual: în preziua sărbătorii, femeile *semnau* – adică legau cu un fir roșu și acopereau cu frunze spre a nu fi descoperite de altcineva – câteva fire de ferigă (ar. *cusîța*),

necesare pentru împletitul cununii (ar. *curuni*) și culegeau, de asemenea, sulfină pentru împodobitul găleții și flori sălbatice, specifice vegetației montane balcanice. În logica

de gândire arhaică, vigoarea și vitalitatea emanate de aceste plante cu calități și puteri misterioase (dominant tămăduitoare), ce se culegeau cu grijă în virtutea codului ritual prescris tradițional, asigurau transferul de energie vitală ce potența forțele regenerative ale comunității umane beneficiare.

După ce coborau în sat, fetele și femeile, actante și beneficiare deopotrivă, se strâneau la o casă pentru a împodobi cu florile culese găleata și fredonau diferite cântece, aspect ce activa credința în forța benefică a cuvântului rostit a cărui eficacitate rituală se evidenția în contextul performării: *I-adunaț-vă soați/S-ni adrămu gălețli/Ploci, ploci di asimi* (Adunați-vă, prietene,/

Găleată împodobită de Tayiani, com. Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța, Arhiva Fundației Culturale „Mușata Armână”.

Să împodobim gălețile/ Podoabe, podoabe de argint). Obiectele de recuzită, încărcate cu valențe unice și manevrate în actul central al ritualului (prin punerea în găleată de fiecare participantă a unor obiecte personale) aparțineau universului feminin: un inel sau o brățară (de argint – metal sacru), cercei și un buchet de flori. Purtătoare de semnificație culturală și investită cu atribute speciale în timpul ritualului, găleata devenea un receptacol de substanță sacră, asupra căreia se exercita gesturi împrumutate din sfera umanului: era împodobită, jucată, păzită și desfăcută de femei. În sens contrar, semnificațiile deveneau funeste. În trecut, fiecare familie de aromâni avea găleata ei pe

care se străduia să o împodobească cât mai frumos.

Un alt moment semnificativ al ceremonialului, ce condensa gesturi și sensuri culturale adânci, era *jucatul găleții la fântână*, unde o fată aleasă pentru calitățile sale fizice și morale deosebite (frumusețe, puritate etc.) purta găleata pe la mai multe fântâni (trei, șase sau nouă). *Topos special*, consacrat pentru valențele fertilizatoare și, totodată, spațiu public al întâlnirilor juvenile în lumea satului tradițional, fântână, devenea scena desfășurării unei suite de acte rituale, unde tinerele fete, actante specializate, se prindeau în horă (ar. *cor*), dansând în jurul găleții și activând un repertoriu de cântece,

prevalent nupțială: *Umple soră, vearsă frați.*

Înspre seară (în unele locuri, după apusul soarelui), fetele porneau în sat cu găleata, pe la toate gospodăriile oamenilor, oferindu-le apă din *ghium* și primind, în schimb, un ban de argint și apă curată. Pe drum se interpreta un cântec ritual specific: *Tayiani ianizmata/Cocâză ș-ma nicâza/Iu-nchisiși di-mi te-adrași/Închisii la nauli frați/Nauli frați,/Ninsurați,/Niisusiși.* (*Tayiani ianizmata/Cocâză ș-ma nicâza/ Unde ai pornit așa gătită/ Am pornit spre cei nouă frați/Nouă frați,/Neînsurați/Nelogodiți*), creație populară ce cunoaște mai multe variante locale. Uneori, ceata de fete era protejată de flăcăi, căci,

Hora de Sânziene, sat Camena, com. Baia, jud. Tulcea, A.I.E.F., fotografie de C. Breazna, 23 iunie 1979.

dacă două grupuri se întâlneau se isca un conflict, o luptă, pentru a marca supremația uneia dintre găleți. În evoluția obiceiului s-a produs o transgresare spre o formă

mai blândă de confruntare, marcată prin substituirea cu un element cu valoare rituală, banul de argint, schimbat între reprezentantele cetelor de fete, reciprocitatea darului

devenind, într-un anumit sens, o expresie a suprimării dimensiunii violente a concurenței în câmpul competiției rituale.

Pe timp de noapte, în lumina razelor lunii și *tu arouă* (*ipostaziere a apei terestre* cu evidentă semnificație purificatoare în unele practici magice), găleată era așezată într-un loc ferit și păzită spre a nu fi furată (uneori, se ascundea în pivniță). Corelată acestui registru temporal marcat calitativ, existau mai multe acte rituale cu caracter de divinație, profilactice și apotropaice pe care le săvârșeau membrii unei case: fiecare punea un fir de ferigă sub pernă pentru sănătate, iar în unele locuri, se arunca feriga pe casă rostindu-se numele destinatarului și

trebuia să rămână pe acoperiș până de Sfântul Petru, căci, în caz contrar, era semn prevestitor de moarte; fetele nemăritate, pentru aflarea ursitului, strecurau discret sub pernă ultima înghițitură de la cină. Dimineața, tinerele care au participat la împodobitul găleții își verificau nerăbdătoare buchetul de flori lăsat lângă găleată, existând credință că dacă buchetul de flori era înrouat și proaspăt acea fată urma să se mărite; de asemenea, membrii casei se spălau cu apa din găleată pentru sănătate. Într-un moment cheie, în zorii zilei, se *desfăcea găleata* când florile se aruncau pe casă, iar o femeie bătrână rostea o formulă magică pentru a stimula fenomene meteorologice favorabile.

Femeie la cimitir aranjând pe cruce cununa de sânziene, sat Ceamurlia de Sus, com. Baia, jud. Tulcea, A.I.E.F., fotografie de C. Breazna, 24 iunie 1983.

În zorii zilei de *Tayiani*, pâlcuri de fete nemăritate, tinere logodnice, neveste și femei bătrâne se deplasau pe dealurile împădurite din apropierea satului pentru a culege ferigile *semnate* cu o zi înainte (ar. *cusîța*), plante de leac utilizate în farmacopeea populară și flori de toate felurile, pentru împletitul cununilor. Se impuneau condiționări și prescripții ferme legate de culesul acestor plantele speciale: fetele și femeile culegeau *cusîța* cu spatele și în tăcere, ținând o bucată de pâine în gură. Din florile culese se împleteau cununi cu care femeile își încingeau mijlocul pentru a scăpa de dureri, iar tinerele neveste pentru a avea rod în pântec și a putea naște ușor, în vreme ce fetele nemăritate își împodobeau cosițele cu flori pentru

a stimula creșterea și a conferi vitalitate podoabei capilare. În acest context al manifestării, cununile de flori reprezentau un nucleu de potențe benefice, consacrand valori curative și fertilizatoare evidente. Într-o atmosferă de veselie și bună dispoziție, performând un repertoriu diversificat de cântece din lirica de dragoste și din cea nupțială, fiecare participantă confecționa *curuni* pentru rudele apropiate, dar nu erau uitate nici rudele decedate cărora li se duceau coronițe la morminte. Elemente ale căror potențe profilactice, curative și apotropaice se conservau peste an, apa de la sânziene și florile din cunună se utilizau adesea pentru a contracara și neutraliza energiile negative ce se puteau abate asupra membrilor

familiei și bunăstării din gospodărie: o sticlură cu apa de la sânziene se păstra la icoană tot timpul anului, iar din florile din cunună, cu valoare de apotropeu, femeile apărau prin afumare spațiul habitual.

Filmul realizat în anul 1982 de către etnomuzicologul Constantin Breazna, împreună cu colectivul tehnic al institutului (format din: Matilda Ionescu, Maria Teodorescu - imagine și montaj, Dan Vușdea - sunet, Nina Alexandrescu - laborator), reprezintă un document etnografic de o valoare deosebită ce este expus pentru prima dată în afara comunității științifice și oferit publicului larg.

Sânzienele la aromâni din Dobrogea

Bibliografie:

*** *Atlasul Etnografic Român*, vol. V, *Sărbători, obiceiuri, mitologie*, coordonator Ion Ghinoiu, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, Academia Română, Editura Academiei Române, București, 2013.

Germina Comanici, *Ramura verde în spiritualitatea românească*, București, Editura Etnologică, 2004.

Germina Comanici, *Valori identitare românești*, București, Editura Etnologică, 2004.

Irina Nicolau, *Aromânii. Credințe și obiceiuri. „S-him tu numir”*, București, Editată de Societatea Culturală Aromână, 2001.

Emil Țîrcomnicu, *Obiceiuri și credințe macedoromâne. Dicționar*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2009.